

Výhody experimentální metody

Opakovatelnost (replicability)

Opakovatelnost znamená možnost, aby daný experiment mohl být opakován/replikován jinými výzkumníky a tímto nezávisle ověřen.

Řiditelnost (control)

Řiditelností se míní možnost upravovat podmínky experimentu tak, aby bylo možné porovnávat alternativní teorie nebo uspořádání. V laboratoři lze zafixovat všechny veličiny, které experimentátor zafixovat chce a měnit jen ty, důsledky jejichž změn chce studovat. Je tedy možné studovat vliv změny nějaké veličiny *ceteris paribus*.

Finanční nenáročnost

Ve srovnání s prací s reálnými daty, tj. jejich sběrem a utříděním, je provedení laboratorního experimentu mnohem levnější a rychlejší.

Námítky proti využívání experimentální metody

Námítka:

„Chování subjektů se liší od chování reálných účastníků na trhu.“

Protinámítka:

Hlavní námitka je postavena na faktu, že převážná většina experimentů využívá jako subjekty studenty bakalářského studia, přičemž často se jedná o studenty ekonomických směrů. To ovšem není námitka proti metodě jako celku, ale pouze proti jedné z možných chyb, které se experimentátor může dopustit – tedy chyba, která spočívá v tom, že preference a jednání subjektů experimentu se liší od jednání průměrné populace nebo té populace, která je zkoumána. Existuje však poměrně významné množství důkazů pro to, že studenti se ve svém chování od reálných účastníků trhů přespříliš neliší¹. Toto je velmi podstatné zjištění, neboť potvrzuje, že praxe využívání zejména studentů jako subjektů není metodě na závadu a zjištění v rámci těchto experimentů jsou validní. Výhodou pro experimentátory je to, že se jedná o skupinu lidí, která je k dispozici a není tak nákladná. Toto zjištění je pak možné využívat i v některých specifických experimentech zjišťujících rozdíly v chování nějaké úzké skupiny lidí od běžné populace.

Námítka:

„Experimenty zjednodušují reálné tržní situace.“

Protinámítka:

V tomto směru se experimenty neliší od ekonomických teorií a modelů, které jsou z podstaty věci zjednodušující – je ostatně úlohou modelů z komplexní reality vybrat podstatné, tedy zjednodušit vztahy mezi rozhodujícími veličinami. K testování těchto teorií také laboratoř slouží. A dokonce se neliší ani od experimentů prováděných v laboratořích přírodních věd, které také zjednodušují reálné situace.

Námítka:

„Platby subjektům jsou příliš malé na to, aby je přiměly ke stejnému chování, kdy se rozhoduje o částkách mnohem vyšších“.

Protinámítka:

Ekonomický výzkum dlouhodobě potvrzuje platnost základního axiomu, že lidé preferují více před méně. Nízká výše odměn by mohla mít vliv na rozhodování subjektů tehdy, pokud by

¹ Davis, Holt: Experimental Economics, Princeton University Press, 1993, Princeton, New Jersey.

subjekty měly dostatečně vysoké náklady na rozhodování a na vyhledávání informací. Co se týče první připomínky, pak faktem sice je, že odměny jsou oproti reálnému světu nižší, ovšem náklady na vyhledávání informací a na jejich zpracování jsou také mnohem nižší, což nižší potenciální zisky kompenzuje. Stejně tak je tento problém řešen tím, že průměrný výnos účastníka experimentu by měl odpovídat průměrnému čekávanému příjmu z alternativní aktivity (např. studentská brigáda).

Námitka:

„Při provádění experimentů se mlčky předpokládá, že obecná pravidla lidského jednání se uplatňují jak v reálném světě, tak v laboratoři.“

Protinámitka:

Jedná o obecnou námitku vůči jakékoliv vědní disciplíně, která využívá modely, neboť mlčky předpokládá, že modeloví agenti se chovají stejně jako lidé v reálném světě. Zásadním opatřením je strukturování experimentu tak, aby k zavádějícímu chování nedocházelo.

Nejlépe asi vystihl nedůvěru v experimentální metodu její zakladatel Vernon Smith, když ve svém článku z roku 1989 napsal: „Jestliže výsledky experimentů souhlasí s predikcemi teorie, potom se tvrdí, že tyto výsledky nejsou zajímavé, neboť potvrzují pouze to, co ekonomové dávno vědí ... Jestliže jsou naopak výsledky experimentu s predikcemi teorie v rozporu, obvykle se tvrdí, že „experiment musí mít nějakou chybu“². Druhý citát, který lze uvést je snad ještě zajímavější: „Nikdy jsem neměl problém přesvědčit business komunitu o validitě experimentální ekonomie. Pokud jsou proti ní námitky, pak zejména ze strany ostatních akademiků – a ti obvykle neví, o čem mluví“³.

Jistě nelze tvrdit, že experimenty jsou všemocné a že jsou schopny zodpovědět všechny problémy a otázky v ekonomické teorii, které existují. Mají svá omezení – např. to, že jejich odpovědi jsou kvalitativní, nikoliv kvantitativní. Problémem jsou i mezeitčasové volby. Nicméně jedná se o jednu z nejprogresivnějších ekonomických metod, která je v současnosti k dispozici.

² Smith, Vernon: „Theory, Experiment and Economics“, Journal of Economic Perspectives, 1989, Vol. 3, pp. 151-169.

³ Osobní konverzace M. Zajíčka s V. Smithem v lednu 2009 v Chapman University, Anaheim, California.